

1. Obiekt

MURY MIEJSKIE

2. Czas powstania
ok. 1335- XVw.

3. Miejscowość

NOWE MIASTO LUBAWSKIE

839 / 1

4. Adres

13-300 Nowe Miasto Lubawskie
ul. Okólna, Ogrodowa, Kościelna

nr hipoteczny dz. nr 129, 91/6, 390

5. Przynależność administracyjna

województwo: warmińsko – mazurskie

powiat: Nowe Miasto Lubawskie

gmina miejska: Nowe Miasto Lubawskie

6. Poprzednie nazwy miejscowości

*Novum Forum, Nuwenmarkt, Neumark,
Nowemyastho, Nowe Miasto Pomorskie*

7. Przynależność administracyjna przed 1 VI 1975

województwo: Olsztyńskie

powiat: Nowe Miasto Lubawskie

do 1999r. woj. toruńskie

8. Właściciel i jego adres

Urząd Miejski
13-300 Nowe Miasto Lubawskie

9. Użytkownik i jego adres

jw.

10. Rejestr zabytków

A-448 13.VIII.1957

Nr

data

Nowe Miasto Lubawskie założone zostało w 1325 r. przez komtura chełmińskiego Otto Lanterburga po zach. stronie Drwęcy stanowiącą granicę domeny kapituły chełmińskiej i wójtostwa krzyżackiego jako konkurencję dla Lubawy. (z uwagi na zaginięcie pierwszego dokumentu przywilej kilkakrotnie odnawiany – 1384 r., 1444, 1453 r.) Budowa miasta, warowni i kościoła Św. Tomasza Apostoła budowano od 1320 r. do k. XV w. W 1343 r. siedziba wójta przeniesiona do Bratiana. Po 1411 r. miasto polskie, zajęte przez zakon w latach 1454 -66, w 1466 r. miasto królewskie należące do powiatu bratiańskiego, w 1521 r. ponownie zajęte przez Zakon, silnie zniszczone, podobnie jak w 1625 r. przez najazd lisowczyków i podczas Wojny Północnej. Od 1772 r. w państwie pruskim. Po 1815 roku wcielone do Prus Zach. w latach 1819 – 1920 w powiecie Lubawskim, rejencji kwidzyńskiej, po 1920 r. w granicach Polski. W 1795 r. liczyło 853 mieszkańców, w 1843 – 1474, w 1900 – 3144, w 1939 – 3964. Miasto założone zostało na rzucie zbliżonym do kwadratu 300 x 320 m z dużym, kwadratowym rynkiem z ratuszem pośrodku (zastąpionym wybudowanym w tym miejscu w latach 1825-27 r. kościołem ewangelickim), z narożnika którego wybiegały po dwie ulice, wzdłuż murów biegła wąska uliczka obwiednia, kwartały zach. przedzielała jedna ulica, kwartały półn. dwie wąskie. W narożniku półn. – wsch. znajdowała się parcela kościelna z cmentarzem. Mury obronne zaczęto wznosić równocześnie z miastem – od l. 30-tych XIV w., zamek krzyżacki znajdował się poza murami miejskimi, między nimi a zakolem rzeki Drwęcy. Po przeniesieniu siedziby wójta do Bratiana zamek służył jako młyn

USYTUOWANI: Pozostałości murów miejskich zachowały się fragmentarycznie; najdłuższy fragment m. pld. odcinku od pld. – wsch. narożnika do bramy Brodnickiej, częściowo w formie fundamentów zabudowy oraz wysoka ściana przy bramie od zach. Drugi długi fragment muru znajduje się na wsch. Odcinku zachowaną dolną częścią okrągłej baszty kościelnej; mniejsze fragmenty wolnostojące lub w formie fundamentów czy ścian budynków widoczne są w zach. Części dawnych obwarowań, zwłaszcza w pobliżu bramy Lubawskiej.

Materiał: zachowane fragmenty murów wzniesione częściowo na odcinku pld. – wsch., odcinku zach. i . . . dolnej części na pozostałych odcinkach z kamienia polnego i łamanego, na innych fragmentach w górnej części cegły z użyciem zendrówki ułożonych w wątku wendyjskim i krzyżykowym, na zaprawie wapienno-piaskowej;

PLAN

Mury w zachowanym fragmencie o prostej linii przebiegu, wyrzalizowane w miejscu dawnych baszt, baszt, kościelna okrągła;

BRYŁA

W formie fundamentu lub ściany ;

ELEWACJE: ceglane., o wendyjskim wątku z użyciem zendrówki, w dolnej części kamienne;

WYPOSAŻENIE: brak

INSTALACJE: brak

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
-	-	mury miejskie	ekspozycja historyczna
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)	
Brak danych.		Stan zachowania: niezadowalający. Fundamenty i ściany spękane w wielu miejscach, ubytki cegieł i kamieni.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie	
		konieczność uzupełnienie ubytków i fugowania.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

M. Czyło, K. Walczak, *Nowe Miasto Lubawskie, Studium Historyczno – konserwatorskie*, Toruń 1990, mpis, Urząd Miejski w Nowym Mieście Lubawskim

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst: mgr Jerzy Domino, październik 2002r.

plany, rysunki: Jerzy Domino, X. 2002r.

zdjęcia fotograficzne: J. Domino, X. 2002r.

miejsce przechowywania negatywów: autor

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

22. Bibliografia

1. L. Czubiel, T Domagała, *Zabytkowe ośrodki miejskie Warmii i Mazur*, Olsztyn 1969;
2. W. Korycka, *Nowe Miasto Lubawskie, z dziejów miasta i powiatu*, Olsztyn 1963;

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Johann Dewitz, rysunek z ok. 1750 r. w: Dokumentacja historyczno – konserwatorska op. Cit.

27. Załączniki Wkładka do karty ewidencyjnej zabytków architektury i budownictwa. Załącznik nr 1-3, 4.

1. Miejscowość NOWE MIASTO LUBAWSKIE	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) MURY MIEJSKIE	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) HISTORIA. C.D., MAPY HISTORYCZNE
--	--	---

HISTORIA C.D.: wodny, zniszczony został w XVII w. W murach otaczających miasto znajdowało się 21 prostokątnych baszt, 3 baszty okrągłe, jedna kwadratowa wieża w narożniku pld. oraz 3 wieże bramne: od pld. Brodnicka (Kurzętnicka), od zach. Lubawska (Łąkarska), od pñ. Bratiańska. Mury otaczała podwójna fosa z międzywałem. Od bramy Lubawskiej przez fosę biegł most z kolejną bramą pomiędzy dwiema okrągłymi basztami (barbakan?) w kierunku Lubawy i Brianska, z rozciągającym się przy trakcie przedmieściem. Wyjazd przez bramę Brodnicką prowadził na teren dawnego zamku, skąd trakt rozdzielał się w kierunku pld. przez Drwęcę i w kierunku zach. przechodził przez kolejną bramę (dawnego zamku). Mury ulegały zniszczeniu w XVII w., podczas Wojny Północnej, najwięcej zniszczeń dokonało się w XIX w., kiedy część z nich posłużyła pod zabudowę ulicy Okólnej.

Rysunek Johanna Dewitza z ok. 1750 roku [w:] Dokumentacja konserwatorska, op. cit.

Oppidum
NEUMARCK
à Svecis occupat.
220 Nov. 1655.

Scala 150 pass. com.

Suburbium

via Straburgensi

Oberebner fluss

NEUMARK
RAUMORDNUNGSPLAN

M. 1:5000

PLANZEICHEN

- WOHNSIEDLUNGSGEBIET
- REINES WOHN-GEbiet
- GESCHÄFTE MIT WOHNEN
- GEWERBE MIT WOHNEN
- ÜBERGEORDNETE FUNKTIONEN
- VERTEIDIGUNG
- INDUSTRIE
- STADT, GRÜNLAND
- GARTENLAND
- FERNVERKEHR
- NAHVERKEHR
- FEUERHALLE DER NSDAP
- GEMEINSCHAFTSHAUS
- LANDRATSAMT
- POLIZEI
- SCHULE
- KRANKENHAUS

Nowe Miasto Lubawskie, plan rozwoju miasta z 1940 roku [w:] Dokumentacja konserwatorska, op. cit.

1. Miejscowość

Nowe Miasto Lubawskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

Mury Miejskie

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Plany, zdjęcia

2.

Wkładkę założył: mgr J. Domino, październik - listopad 2002 r.
Miejsce przechowywania negatywów: autor

Plan Nowego Miasta Lubawskiego, wg: L. Czubieli, T. Domagały, *op. cit.*

3.

4.

5.

6.

WKŁADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

ZAŁĄCZNIK NR3.

1. Miejscowość2. Nowe Miasto Lubawskie	3. Obiekt (nazwa jak w karcie) MURY MIEJSKIE	4. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) ZDJĘCIA,
--	--	--

Wkładkę założył: mgr J. Domino, listopad 2002r.
Miejsce przechowywania negatywów: autor

11.

12.

13.

14.

15.

WKLADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

ZALĄCZNIK NR 4.

1. Miejscowość2. Nowe Miasto Lubawskie	3. Obiekt (nazwa jak w karcie) MURY MIEJSKIE	4. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) ZDJĘCIA,
--	--	--

16.

Wkładkę założył: mgr J. Domino, listopad 2002r.
Miejsce przechowywania negatywów: autor

17.

18.

Spis fotografii:

1. Widok na bramę Brodnicką.
2. Korona zachowanych murów w części płd.-wsch.
3. Fragment murów w części wsch. z basztą Kościelną.
4. – 5. Fragment murów w części wschodniej.
6. Widok na basztę Kościelną od północy.
7. Brama Lubawska.
8. Mur zachodni przy bramie Lubawskiej widok od płn. – zach.
9. – 10. Fragment muru zachodniego.
11. Fragment pozostałości baszty w części płd. – zach.
12. Fragment muru od strony dziedzińca kościelnego.
13. Fragment muru przy dawnej bramie Bratniańskiej.
14. – 15. Fragmenty muru w fundamentowaniu domów przy ul. Okólnej, widok od strony południowej.
16. – 17. – 18. Zabudowę na resztach murów w części zachodniej obwarowań (na południe od bramy Lubawskiej).
19. Fragmenty muru w części płd. – wsch., widok od ul. Ogrodowej.